دیدارێکی تایبەت لەگەڵ
عەبدوڵڵا حەسەن زادە، نووسەر و وەرگێڕ

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ڕحمان نەقشی

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

ئەمە کورتەیەکە لە دیدارێکی درێژ لەگەڵ مامۆستا (عەبدوڵڵا حەسەن زادە) سەبارەت بە ئەدەب و سیاسەت لە نوێترین ژمارە (٢٠ - ٢١)ی گۆڤاری باران بڵاوکراوەتەوە.

عەبدوڵڵا حەسەن زادە، نووسەر و وەرگێڕ:

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

لە ژیانمدا نە لەو سێ کتێبە و نە لە هیچ نووسینێکی خۆم ڕازی نەبووم (نیو سەدە تێکۆشان، ئەزموونی خەبات و حەقیقەتی مێژوو) پێشنیاریان کرد وتووێژێکی درێژ بکەین و پاش دابەزاندن چاپ بکرێت، ئەمنیش قسەم نەما و بێ دڵیم نەکردن.

بەشی یەکەم

ئەنوەر حسێن: وەرگێڕان، هونەرە، حەزە، یان بسنزە (بازرگانی)، چەند دەتوانێت کەسایەتی وەرگێڕ و کەسایەتی نووسەر بە خەڵک بناسێنێت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: بە باوەڕی من وەرگێڕان ئاکامی تێکەڵەیەک لە حەز و هونەرە، چونکە ئەوە حەز و خولیایە، کە مرۆڤ هان دەدا بابەتێک لە زمانێکی ترەوە بگۆڕێتە سەر زمانی خۆی یان بە پێچەوانە، کە بێ گومان ئەمەیان لە قۆناغێکی درەنگتردا دەست پێ دەکات. بەڵام دیارە تەنیا حەز و خولیایەکە بەس نییە و کەسێک هونەر یان بڵێین بەهرەی وەرگێڕانی نەبێت، دەرەقەتی ئەو کارە نایە. سەیر و ناڕەوا نییە، کەسێک لە باری داراییەوە پاداشتی ماندووبوونی بە کاری وەرگێڕانەوە وەربگرێت، بەڵام هەر کاتێک وەرگێڕان سروشتی بازرگانی وەرگرت، بێ گومان نەک هەر پیرۆزییەکەی نامێنێت، بەڵکوو تا ڕادەیەکی زۆریش لە وردی، ئەمانەت و کوالێتی کارەکەی کەم دەبێتەوە .بە هەر ئەندازەیەک وەرگێڕان لە باری دارشتنی ڕستە، گەیاندنی مانا و ڕەوانیی زمانەوە سەرکەوتووتر بێت، ئەوەندە باشتر دەتوانێت هەم نووسەر و بەرهەمەکەی، هەم وەرگێڕ و توانایەکەی بە خوێنەر بناسێنێت.

ئەنوەر حسێن: خەڵکی کوردستان، کە بەرهەمە وەرگێڕدراوەکانی تۆ دەخوێننەوە، وەکوو وەرگێڕێکی بە سەلیقە و بە توانا سەیرت دەکەن، ئەم وەسفەی من وەڵامە بۆ پرسیاری یەکەم؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەوە هەواڵێکی خۆشە، کە دەڵێن خەڵک لە کارەکانم ڕازییە. بەڵام ئەمە هەر لەو کاتەدا، کە بەرهەمی حەز و بەهرەیەکی هەژارانەی منە، ئاکامی ڕەنج، ئازار و فشارێکی زۆرە، کە دەیخەمە سەر هەست و بیرم بۆ ئەوەی مەبەستی نووسەرەکان بە ئەمانەتەوە و هەر لەو کاتەدا بە زمانێکی ئاسان و دەربڕینێکی کوردی بێنمە سەر کاغەز و بیخەمە بەر دەست و چاوی خوێنەرە هاوزمانەکانم.

ئەنوەر حسێن: پرۆسەی وەرگێڕان لای تۆ چییە و چۆنە؟ مێژووی دەستپێکی وەرگێڕان لای تۆ فیکرەکەی چۆن لە دایک بوو؟

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: وا تێ دەگەم بناغەی هەموو هونەرێک: نووسین، وەرگێڕان، گۆرانی، میوزیک، وەرزش و... هتد، بەهرەیەکە، کە لە جێدا پێش ئەوەی بەهرەوەر پێی بزانێت لە هەناوی دا هەیە. ئەو بەهرەیە لە هەموو کەسەکاندا ڕۆژێک بە ئاگا دێت، گاگۆڵکە دەکات و پێ دەگرێت. جا ئینجا بە خوێندنەوە، گوێگرتن، چاولێکردن، ڕاهێنان و... هتد، پەروەردە دەکرێت. بە ڕاستی بۆ خۆشم بیرم نایەت یەکەمین هەوڵەکانم بۆ وەرگێڕان کەی، چۆن و لە کوێ دەستی پێکرد. منداڵ بووم، کە خەڵکی لادێ هەندێک ڕۆمانی کۆنی فارسییان پێ دەخوێندمەوە. سەرەتا ڕستە فارسییەکەم دەخوێندەوە و بۆم دەکردنە کوردی، کە ئەمە خۆی وەرگێڕان بوو، لە پاشاندا وای لێ سەر ڕاست بووم، کە هەر چاوم لە فارسییەکە دەکرد و وەک بە کوردی نووسرابێت، کوردییەکەم دەخوێندەوە، تەنانەت ئەگەر پێشتر نەشم خوێندبایەتەوە، دواتر وای لێ هات شیعرێکی فارسیم دەخوێندەوە، لە خۆوە دەمەویست بیکەمە کوردی و دەشم کرد، هەر چەند هەرگیزیش نەبوومە شاعیر.

ئەنوەر حسێن: دەکرێت لە بواری وەرگێڕان باسی بەسەرهاتی وەرگێڕانی (گێلەپیاو، حەمەدۆک، نزا بۆ ئارمێن، کوردستان و کوردی قاسملوو) بکەیت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: لە ناو کارەکانمدا، بە تایبەتی ئەم سێیە هەر کامیان داستانی خۆی هەیە، پێش هەموان کوردستان و کورد بوو. بەر لەوەی بیبینم و بیخوێنمەوە باسی ئەو کتێبەم بیستبوو، لێم ببووە مەراق، کە چۆن کتێبێک لە سەر کورد نووسراوە و کوردێک نووسیویەتی، بەڵام خوێنەری کورد لێی بێ بەشە. پاش چەند ساڵێک و ساڵی (١٩٧٢) کتێبەکەم بە عەرەبی دەست کەوت و - دوور لە ئێستا - عەرەبییەکەشم بەشی دەکرد. ئیدی لێی وەخۆ کەوتم و خواوڕاستان بە دەستمەوە هات. ئەوە بوو ساڵی(١٩٧٣) چاپ بوو و هەر خوا بزانێت چەندیش پێی خۆشحاڵ بووم، بە تایبەتی، کە بۆم دەرکەوت خوێنەران لێی ڕازی بوون.

زۆر داوامکرد لە هێمن و هەژار گێلە پیاو وەربگێڕن

گێلە پیاوم ساڵی (١٩٧٥) دەست کەوت و زۆرم چێژ لێ وەرگرت و پێم خەسار بوو خوێنەری کورد لێی بێبەش بێت، بەڵام چونکە تەنز یان بڵێین گەپ و گاڵتە بوو لە خۆم ڕا نەدەدی بیکەمە کوردی. باوەڕ کەن دەجار لەبەر هەر دوو نەمران هەژار و هێمن، کە بۆ خۆیان قسەخۆش بوون پاڕامەوە بیکەنە کوردی، لەبەر هەر چی بوو نەیانکرد، سەرئەنجام بە ناچاری غیرەتم وەبەر خۆم نا و دەگژی ڕاچووم. بە ڕاستی بەختەوەر بووم، کە بینیم خوێنەران لێی ڕازین و وا دیارە دەرەقەتی هاتووم.

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

سێ بەرگی حەمە دۆک - م وەرگێڕا

چەند ساڵێک بوو وەسفی (ئینجەمەمەد - حەمەدۆک)ی (یەشار کەمال)م بیستبوو و دەستم نەدەکەوت. هەتا ساڵی (١٩٨٤)، لە لای دۆستێک چاوم پێی کەوت، داوام لێ کرد بمداتێ بیخوێنمەوە و ئەگەر کرا بیکەمە کوردی. پێی گوتم، کە بە ئەمانەتە وەرمگرتوە، سەرتان نەیەشێنم داوام لە خاوەنەکەی کرد بمداتێ و کاری ڕاست بێت ڕازی بوو چەند مانگ لە لام بێت. ئەوە بوو، کە زوو کردمە کوردی و بۆم ناردەوە، ئەویش بە درەنگەوە ساڵی (١٩٨٦) بۆ یەکەم جار چاپ کرا، دوایی دەرکەوت بەرگی تری هەیە و بە جۆرێک بە ئەرکی خۆمم زانی ئەوانیش وەرگێڕم. بەڵام بەرگی چوارەمی نەکرابووە فارسی و تورکییشم نەدەزانی و بۆم نەکرا، لە کۆتاییدا برادەرێکم بە ناوی عوسمان ئیسماعیلی لە سویدەوە وەریگێڕا..

ئەنوەر حسێن: ئایا وەرگێڕ دەق هەڵدەبژێرێت بۆ وەرگێڕان یان دەق خۆی فەرز دەکات بە سەر وەرگێڕدا، لای تۆ کامیان ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: دیارە لە هەموو دۆخێکدا، هەر وەرگێڕە، کە بڕیار لە سەر وەرگێڕانی بابەتێک دەدات، بەڵام بە بێ شک زۆر جاریش دەق بە جۆرێک خۆی دەسەپێنێت. ئەمن وەک ئەزموونی خۆم بۆم باس کردی، کە هەندێک جار پێش ئەوەی بابەتێک ببینم و بیخوێنمەوە ئارەزووم کردوە بکرێتە کوردی و ئەگەر لە سەر دەستی خۆشم بێت باشتر. زۆر جاریش هەڵکەوتوە، کە شتێکم خوێندوەتەوە - کتێب یان وتار - ئەوەندەم حەز پێ کردوە، کە وەک فەرمووتان خۆی بە سەردا سەپاندووم. لە بیرمە یەکێک لە کارەکانم هەر کە لە خوێندنەوەی بوومەوە، لەگەڵ ئەوەی کاری تریشم هەبوو، دەستبەجێ دەفتەرێکم هێنا و خێرا دوو لاپەڕەم لێ وەرگێڕا، وەک ئەوەی بمەوێت لە سەر خۆمی بکەمە ماڵ. پێم خۆشە ئەوەش بڵێم کە هەندێک جار جگە لەو دوو هۆکارە شتی تر وەرگێڕانی بابەتێک دێنێتە ئاراوە، وەک ئەوەی، کە دەوڵەتێک، دەزگایەک یان تەنانەت کەسێک لەبەر گرینگیی بابەت کەسێک یان کەسانێک ڕادەسپێرن دەقێکی مێژوویی، زانستی، پەروەردەیی و... هتد لە زمانێکەوە وەرگێڕنە سەر زمانێکی تر، کە ڕەنگە ڕێ بکەوێت کە وەرگێڕ نەک بابەتەکەی نەخوێندبێتەوە، بەڵکوو هەر نەشی دیتبێت.

ئەنوەر حسێن: ئەم دوو بۆچوونە کامیان پەسەند دەکەیت: هەندێک دەڵێن؛ "وەرگێڕ ڕۆحێکی نوێ دەکات بە بەر دەق و باشتر ئەدای دەکات لە نووسەر"، بە پێچەوانەوە هەندێکی تر دەڵێن؛ "وەرگێڕ ناتوانێت دەق، وەکوو خۆی بگەیەنێت بە خوێنەر و بە ناپاک ناوی دەبەن"؟

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ڕەنگە زۆر بە دەگمەن ڕێبکەوێت، وەرگێڕێک ئەوەندە زمان پاراو بێت، کە وەرگێڕدراوەکەی لە دەقی نووسەرەکە ڕەوانتر و ڕەزاسووکتر بێت. ئەگەر نا زۆر دژوارە وەرگێڕ مەبەستی نووسەر لە نووسەرەکە خۆی باشتر ئەدا بکا. یەکێک لە مەرجەکانی وەرگێڕان ئەوەیە، کە وەرگێڕ نەک هەر مەبەستی نووسەر وەک خۆی بە ئەمانەتەوە بگوازێتەوە، بەڵکوو چەندی بکرێت شێوازی دەربڕینی خاوەن بەرهەمەکەش ڕەچاو بکات. وا تێ دەگەم وەرگێڕ هەر ئەو کاتە دەکرێت تۆمەتی ناپاکی لێ بدرێت، کە بە ئەنقەست ناوەڕۆکی بابەتەکە بگۆڕێت و بیروڕای خۆی بخزێنێتە ناو مەبەستی نووسەر. بۆیە دەڵێم بە ئەنقەست، چونکە ئەگەر وا نەبێت کارەکەی ناچێتە خانەی ناپاکییەوە و تەنیا نیشانەی بێ توانایی وەرگێڕە، بەڵام ئەو کاتەی گۆڕینەکە بە ئەنقەستە، تەنانەت ئەگەر شتی باشتریش بێنێت، دەکرێت ڕێژەیەک ناپاکی بە دەقەکەی بدرێت.

ئەنوەر حسێن: شارەزایی و پسپۆڕی لە زماندا، مەرجە بۆ وەرگێڕی سەرکەوتوو، یان تەنها زمان زانین مەرجە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەمن پێم وایە، بۆ سەرکەوتنی وەرگێڕ یان وەرگێڕان، هەر زانینی زمان پێویستە. بەڵام ئەوەندەی زانینی زمانی وەرگێڕ پێویستە، ئەوەندە و بگرە زیاتریش زانینی ئەو زمانەی دەقەکەی لێوە وەردەگێڕێت بە وردەکارییەوە مەرجە. نامەوێت نموونە بێنمەوە و خوا نەکات، کەسێک و کەسانێک بڕەنجێنم، ئەگینا ڕەنگە هەموومان تووشی ئەو حاڵەتانە بووبین، کە لەبەر ناشارەزایی لە زمانی یەکەم، شتی وا ڕووی داوە، کە وەک پەندە کوردییەکە دەڵێت: "ئەزی تێدا شەرمەزارم". بەڵام بە باوەڕی من شارەزایی و پسپۆڕی لە یاسا و ڕێساکانی زمان دلگەڵ هەموو بایەخەکەی، نابێت بکرێتە مەرجی سەرکەوتنی وەرگێڕانێکی سەرکەوتوو. هەر وەک گۆرانیبێژێکی دەنگخۆش بێ ئەوەی شارەزای نۆتە و مەقامەکان بێت، دەتوانێت سەرنجڕاکێش و سەرکەوتوو بێت، وەرگێڕێکیش بێ شارەزایی لە زانستی زمان، دەتوانێت سەرکەوتوو بێت. ئەگەر بە بیر خۆمانی بێنینەوە، کە زۆر لە دەقە بەرزە ئەدەبییەکان، بە تایبەتی لە فۆلکلۆردا نەخوێندەوارێک دایهێناون، ئاسان دەتوانین قەبووڵی بکەین، کە وەرگێڕ بێ شارەزایی لە ڕێزمان و یاسای زمانیش، دەتوانێت لە کاری خۆیدا سەرکەوتوو بێت، بە تایبەتی، کە دەزانین زانستەکانی زمان بە هەزاران ساڵ دوای پەیدابوونی زمان نووسراون.

دەرفەتم بۆ نەڕەخسا یەشار کەمال ببینم

ئەنوەر حسێن: تۆ زۆر کارەکانی (یەشار کەمال)ت خۆشدەوێت، بەڵام بۆچی هەرگیز نەتتوانی لە نزیکەوە بیبینیت، (یەشار کەمال) لای تۆ چییە؟

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: وا بزانم هەر کەس بە هەر زمانێک بەرهەمەکانی یەشار کەمالی خوێندبێتەوە بە دەست خۆی نەبووە، خۆشی ویستوە و بە گەورەی زانیوە. کەسایەتییە مەزنەکان لە هەر بوارێکدا، چوارچێوەی گەل و وڵاتی خۆیان دەبەزێنن و دەبنە موڵکی هەموو مرۆڤایەتی. بەو حاڵە ئەو کەسایەتییانە لە ناو هەر نەتەوەیەکدا سەر هەڵبدەن و پێ بگەن هەم خۆیان شانازی بە ئەسڵی خۆیانەوە دەکەن و هەم نەتەوەکەیان پێیان سەربەرزە. کەوایە یەشار کەمال ئەگەر کوردیش نەبووایە هەر بۆ من، ئێوە و هەموو کوردێکی ئاشنا خۆشەویست و جێگەی ڕێز دەبوو. بەڵام سروشتییە، کە ڕۆڵەکانی هەر نەتەوەیەک شانازی بکەن، کە ئەو جۆرە کەسایەتییە لە ناو ئەواندا هەڵبکەون. کەوایە یەشار کەمال وەک نووسەرێکی ناوداری جیهانی لە لای هەموان گەورەیە و وەک نووسەرێکی کورد لە لای کورد خۆشەویستترە.

بەڵام بۆچی هەرگیز دەرفەتم بۆ نەڕەخسا ببینم، ڕەنگە زیاتر لە هۆیەکی هەبێت. کەم شانسی، ناشارەزایی لە وڵاتەکەی، زمانی نووسینی و تەنانەت شێوەزاری ئاخافتنی و هەندێک هەڵکەوتەی تایبەتیی ژیانی خۆم، کە ڕەنگە نەتوانم زۆری ورد لێی بدوێم، بوونە کۆسپی سەر ڕێگای ئارەزووی لەمێژینەی ئاشنایەتیی نزیک لەگەڵ ئەو گەورە پیاوەدا. نزیکەی ساڵێک پێش مردنی بەرنامەی سەردانێکی هەرێمی کوردستانی هەبوو، خۆشی خۆشیم بوو، کە هەر چۆنێک بێت هەڵەکە دەقۆزمەوە و دەچمە خزمەتی. بە داخەوە ئەو دەرفەتەش نەڕەخسا و بەرنامەی سەفەرەکەی هەڵوەشایەوە، بەڵام یەشار کەمال لە لای من چییە؟ (هێدی)ی شاعیر لە پەسنی (هێمن)ی شاعیردا (ڕۆحی هەر دووکیان شاد بێت)، دەڵێت: "هێمن هێندەی بەسە بڵێن هێمن بوو." ئەمنیش چونکە ناتوانم حەقی خۆی بدەمێ، دەڵێم یەشار کەمال لای من یەشار کەمالە.

حەمە دۆک لە سلێمانی کرا بە شانۆگەری

ئەنوەر حسێن: بیرت دێت یان بڵێم لە یادتە، کە لە سلێمانی (حەمەدۆک) کرا بە شانۆگەری، پێشوازییەکی گەورەی لێکرا لە ساڵی (١٩٨٠)کان، چۆن هەستێکت بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: بە داخەوە ساڵەکەیم لە بیر نەماوە، بەڵام دەزانم بەرگی یەکەمی حەمەدۆک هەم لە سلێمانی و هەم لە هەولێر کرایە شانۆگەری و هەر لەبەر ئەوەش نا، کە بۆ خۆم کردبوومە کوردی - و ئەگەر باشم لە بیر بێت هیچیانیش زۆر پابەندی وەرگێڕانەکەی من نەبوون - پێم خۆش بوو، ئەو بایەخەی پێ درابوو. دەزانین ئەمەش لە هەلومەرجێکدا بوو، کە زۆربەی هەرە زۆری گوندەکانی باشووری کوردستان چۆڵ کرابوون و تەنانەت کرابوونە ناوچەی قەدەغەکراو و گوندنشینەکان بۆیان نەبوو زەوی، باخ، موڵک و کێڵگەکانیشیان ڕەنێو بێنن. بۆیە پێم وا بوو، یەکێک لە خاڵە گرینگەکانی ئەم کارە ئەوە بوو، کە ئەم مەینەتییە ڕەنگی تێدا دابووەوە و تەنانەت لە یەکێکیاندا - لە بیرم نییە

کامیان بوو - شینێکی بەکوڵیش بۆ لادێ کرابوو. هەرچەند بە ڕاستی هیچ شارەزاییم لەو بوارانەدا نەبووە و نییە، بەڵام پێم وا بوو بابەتەکە زیاتر بۆ فیلمی سینەمایی گونجاو بوو تا شانۆگەری. دەزانم، کە حەمەدۆک لە فەڕەنسا کراوەتە فیلمی سینەمایی و ئارەزوو دەکەم شارەزایانی ئەم بوارە خەمێکی لێ بخۆن و بە زمانی کوردی، زمانی حەمەدۆک و یەشار کەمال بیهێننە سەر شانۆ.

نزا بۆ ئارمێن، هۆکاری هەبوو کە بەناوخۆمەوە وەرمنەگێڕا

ئەنوەر حسێن: چیرۆکی وەرگێڕانی (نزا بۆ ئارمێن)ی ئیبراهیم یونسی چۆن بوو، گوایە نووسەرەکەی توڕە بووە و تۆش بە ناوی خوازراوەوە وەرتگێڕا؟ بۆچی؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: پێم وایە جارێکی تریش باسم کردوە، خوێندنەوەی ڕۆمانی (دعا برای آرمن)، بە زمانی فارسی بە جۆرێک کاری تێ کردم، کە دەترسم بڵێم چەندی پێوە بووم. هەر ئەوەندە دەڵێم تا تەواوم نەکرد، بۆ کاری یەکجار پێویست نەبێت دەستم لێ هەڵنەگرت و کاتێک لێشی بوومەوە، بێ ڕاوەستان دەفتەرێکم هێنا و یەک دوو لاپەڕەم لێ کردە کوردی، بۆ ئەوەی لە سەر خۆمی بکەمەماڵ، چونکە لە باری شێوە و ناوەڕۆکەوە بە یەکێک لە باشترین ڕۆمانە کوردی و بە کوردیکراوەکانی دەزانم.

ئەوەی کە چاپی یەکەمی، بە ناوی خۆم بڵاو نەکرایەوە هۆیەکی هەبوو، کە باسکردنی بە پێویست و تەنانەت بە گونجاویش نازانم. بەڵام هیچ توڕەبوونێکی نووسەرە بەڕێزەکەی لە ئارادا نەبووە و تەنانەت لە وتووێژێکی چاپەمەنیدا، باسی ئەوە دەکات، کە بە دڵیشی بووە. لەوێ لێی دەپرسن بۆچی بە کوردیت نەنووسیوە، وەڵام دەداتەوە، کە پێی وا بووە کوردییەکەی دەرەقەتی نووسینی نایە. تەنیا تێبینیی نووسەری بەڕێز، کە لەگەڵ خۆمی باس کرد لە سەر وتەیەکی کوردی بوو، کە ئەمن هێناومە و دەڵێت: "خوا تەختەتاش نییە، تەختە ڕێکخەرە"، لە پێوەندییەکی تەلەفونیدا، برایم خان فەرمووی ئێمە دەڵێین؛ "دارتاش نەک تەختەتاش"، پێم گوت، کە ئێمەش هەر دەڵێین دارتاش، بەڵام لە وتە کوردییەکەدا دەڵێت تەختەتاش.

سەرچاوە: دیواری فەیسبووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٢ی سێپتەمبەری ٢٠٢٤

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

بەشی دووەم:

خەویشم پێوە نەدیوە کە دکتۆرای فەخریم بدەنێ

ئەنوەر حسێن: مارسی ساڵی (٢٠١٩) دکتۆرای فەخریت وەرگرت لە زانکۆی کۆیە؟ ئەوە ڕێزگرتن بوو لە مێژووی سیاسی، ئەدەبی و خزمەتی گەورەی تۆ لە کۆمەڵگای کوردستان، هەستت چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەو شانازییەی لە (١٠) مارسی (٢٠١٩)دا زانکۆی قەدرگرانی کۆیە بە منی بەخشی، شتێک نەبوو هەرگیز بە بیرم دا هاتبێت یان تەنانەت خەونیشم پێوە دیبێت. چونکە بە ڕاستی کار و خزمەتە ئەدەبییەکانم بایی ئەو بەخشندەیی و پاداشتە نەبوو و هەر ئەوەندە بۆ ڕێورەسمی بەخشینی بڕوانامەی دکتۆرا بە کەسێکی خزمەتگوزاری گەل بانگهێشتن کرابام بۆ من بەس بوو. بۆیە لە لایەکەوە بەوە دڵخۆش بووم، کە لە ڕیزی خزمەتگوزاراندا ژمێردراوم و لە لایەن دەزگایەکی زانستیی کوردییەوە خوێندراومەتەوە و بەسەر کراومەتەوە. لە لایەکی ترەوە و لەمەیان زیاتر بە گەورەیی، چاوکراوەیی و دڵفراوانیی دڵسۆزانی کورد و بە تایبەت کۆڕ و کۆمەڵە زانستی و فەرهەنگییەکانی سەربەرز بووم، کە خزمەتی ڕۆڵەکانی کوردیان لەبەر چاوە، ڕێزیان بۆ دادەنێن و بەم کارە هەم ئەوان و هەم کەسانی تریش بۆ پێشکەشکردنی کار و خزمەتی زیاتر هان دەدەن.

ڕێگام بدەن ئەوەش زیاد بکەم، کە هەر وەک لە بڕوانامەکەدا هاتووە، ئەم شانازییە لە بواری وەرگێڕاندا بە من ڕەوا بینراوە. ئەمە بۆ من نمرەی قەبووڵکرانە لە پیشەی قورس و پڕ بەرپرسیارێتیی وەرگێڕان، کە تا ماوم بۆ خۆمی بە شانازی دەزانم و پڕ بەدڵ سووپاسی زانکۆی کۆیە و وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستیی هەرێمی کوردستان دەکەم.

حەقیقەتی مێژوو پێشنیاری دۆستێکم بوو، بێ دڵیم نەکرد

ئەنوەر حسێن: سێ کتێبی دیدار لەگەڵ تۆ وەکوو (بیرەوەری) ئەمانەن: (ئەزموونی خەبات، نیوسەدە تێکۆشان، حەقیقەتی مێژوو) لە کامیان زۆر ڕازی؟ گەر بکرێت لە سەر ئەو سێ کتێبە بیرەوەری خۆتمان بۆ باس بکەیت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ڕەنگە ئاسان نەبێت باوەڕ بکەن، کە لە ژیانمدا نە لەو سێ کتێبە و نە لە هیچ نووسینێکی خۆم

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

ڕازی نەبووم و تەنیا ئەو کاتەی بۆم دەرکەوتبێت کارێکم کەوتووەتە بەر دڵی خوێنەران ئاهێکم هاتووەتەوە بەر و دڵم پێی خۆش کردوە. کەوایە بە ڕاشکاوی و ڕاستگۆیی دەڵێم لە هیچیان نەک زۆر، کەمیش ڕازی نیم و تەنیا پاکانەشم ئەوەیە کە هەر ئەوەندەم لە دەست هاتوە. وەک دەزانن ئەمانە هیچیان بیرەوەری نین، بەڵام چیرۆکی نووسینیان جیاوازە. ساڵی (١٩٨٥)، کە چلەمین ساڵیادی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بوو، شەهید دوکتۆر قاسملوو، بەرگی یەکەمی کتێبی (چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی)ی نووسی و بەنیاز بوو هەر لەو ساڵەدا - بەو پێیەی نەخشەی کێشابوو- دوو بەرگی تریشی بۆ بنووسێت. بە داخەوە بەرگی دوەمی بە درەنگەوە و بە نیوەچڵی نووسرا و بەرگی سێیەمیشی هەر نەنووسرا. گەییشتینە ساڵی (١٩٩٥) و ساڵیادی پەنجا ساڵەی دامەزرانی حیزبی دیموکرات و حیزب تەواوکردنی ئەو کورتە مێژوەی خستە سەر شانی من. هەر چەندە بە ڕاستی کاری من نەبوو، بەڵام قەبووڵم کرد و ئەویش، کە ناوی (نیو سەدە تێکۆشان)ی لە سەر دانرا تەنیا بەرگی یەکەمی لەو ساڵەدا نووسرا و بەرگی دوەمی کەوتە ساڵی دواتر. بەو پێیەی ئەویان هەوڵێک بوو بۆ تەواوکردنی کارەکەی دوکتۆری شەهید و نەک مێژوو، بەڵکوو تۆماری هەندێک ڕووداوی مێژوویی حیزبی دیموکرات بوو.

دوو کتێبەکەی تر، کە دەکرێت بە زەحمەت ناویان بنێیت (لەجیاتی بیرەوەری)، لەگەڵ ئەوەی دە ساڵێک نێوانیان هەیە، چیرۆکەکەیان لێک دەچێت. بۆ (ئەزموونی خەبات) هاوڕێیەکم، کە لە ئوستورالیا دەژی و بۆ (حەقیقەتی مێژوو)ش، دۆستێکی خۆشەویستم بە ناوی بیژەن ساعیدی -کە نازانم ئێوە دەیناسن یان نا؟! - ماوەیەکی زۆر داوایان لێ کردم بیرەوەرییەکانم بنووسم. کە هەر ملم نەدا، پێشنیاریان کرد وتووێژێکی درێژ بکەین و پاش دابەزاندن چاپ بکرێت، ئەمنیش قسەم نەما و بێ دڵیم نەکردن.

قاسملوو هانی دەدام ببمە چیرۆکنووس

ئەنوەر حسێن: بۆچی هیچ کات هەوڵت نەدا خۆت ڕۆمان بنووسیت لە جیاتی وەرگێڕانیان؟ کارێکی قورس بوو، یان ئارەزووت نەکردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: دەڵێن فەرماندەری سووپا بانگی فەرماندەری تۆپخانەی کرد و لێی پرسی: "بۆ شەڕت نەکرد؟" گوتی: "بە (٩٩٩) دەلیل". گوتی: "یەکێکیان؟" فەرماندەری تۆپخانە گوتی: "باڕووتم نەمابوو". ئەمنیش بێ پێچ و پەنا پێی لێ دەنێم، کە لە خۆمم ڕا نەدی. چەند جارێک ڕێکەوت لە ڕووداوێکی ژیانی سیاسی و پێشمەرگایەتی شتێکی وەک چیرۆک دروست بکەم. ڕۆحی شاد بێت، دوکتۆر قاسملوو هانی دەدام ببمە چیرۆکنووس. بەڵام هەر وەک زۆرجار لەبارەی شیعرەوە

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

گوتوومە، دەمزانی نابمە چیرۆکنووسێکی باش و نەشم ویست ببمە چیرۆکنووسێکی خراپ.

فێمێنیست نیم

ئەنوەر حسێن: هەڵوێست و تێڕوانینی تۆ لە ناو ئەدەبدا بۆ (ژن) چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەمن خاوەنی شوێنەواری ناودار و ناسراو دەربارەی مافی ژنان و گرینگیی ڕۆڵی ژن لە کۆمەڵدا نیم و بە زاراوە باوەکەی ئەمڕۆ بە (فیمینیست) بەناوبانگ نیم. بەڵام باوەڕم وایە، کە لە ڕاستیدا ژن جیلوەگای جوانییە و ژیان بە بێ ژن مانایەک نادات. ئەی، کە جوان بوو دروشمی سەرەکیی هەستانەوە ئازادیخوازانەکەی ساڵی ڕابردووی خۆرهەڵاتی کوردستان، کە هەموو ئێرانی تەنییەوە و ڕێز و هاوسۆزیی دنیای بۆ لای خۆی ڕاکێشا (ژن، ژیان، ئازادی) بوو. ئەوانەی لە نزیکەوە دەمناسن دەزانن، کە وەک تێکۆشەرێکی سیاسی لە ناو حیزبێکی ناسراوی کوردی دا، نەک هەر بە تیۆری، بەڵکوو لە کردەوەدا لە سەر ڕۆڵی کاریگەریی ژنان و پێویستی بەشداربوونیان لە کاروباری حیزبی و وەرگرتنی نەخشی بەڕێوەبەری دا پێداگر و بە پێی دەرەتان بڕیارخوڵقێن بووم.

لەوانەش بگەڕێتەوە، بە حوکمی تەمەن و ژینگەی کۆمەڵایەتیم، بۆم دەرکەوتوە، کە لە کۆنەوە ژن لە کۆمەڵی کوردەواری دا بە بەراورد لەگەڵ گەلانی دراوسێی کورد، خاوەنی پێگەیەکی بەرزتر لە بنەماڵە و کۆمەڵدا بووە و زۆر لەو بەند و داوانەی لە دەست و پێی ژنی کورد ئاڵاون لە دەرەوەی کۆمەڵگەی کوردییەوە هێنراون و بەسەر ژنانی کورددا سەپاون. هێمنی شاعیر دەڵێت: "ئەم پەچە و ڕووبەند و چارشێوەی نەدیوە کیژی کورد ئەم شڕوشاڵاتە دیاریی دوژمنی دڵچڵکنە."

هەتا نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم - و زیاتریش - ژنی کورد بە تایبەتی لە لادێ هەم لە دابینکردنی پێویستییە ئابوورییەکانی ژیان و هەم لە بەڕێوەبردنی کاروباری بنەماڵە و کۆمەڵ دا شان بە شانی پیاوی کورد ئامادە بووە. بە هەزاران جار هەڵکەوتوە، کە منداڵ، بنەماڵە و تیرە و تایفە لە جیاتی پیاوان بە ناوی ژنانەوە ناسراون. ئەمە سەرەڕای ئەو هەموو گەورەژنەی، وەک خانمێ نستانێ، خانزادێ سۆران، حەپسەخانی نەقیب و... کە مۆرکی خۆیان لە کۆمەڵ و مێژووی کوردی دا بە جێ هێشتوە. کەمێک لە زمانی کوردی ورد ببینەوە، تێ دەگەین ژن لە کۆمەڵی کوردی دا چۆن ڕێزی لێ گیراوە و زۆربەی جارەکان ناوی وەپێش ناوی پیاوان خراوە؛ ژن و پیاو، خوشک و برا، دایک و باب، بووک و زاوا، کیژ و کوڕ و...

دژی هیچ ئایدیۆلۆژیایەک نیم

ئەنوەر حسێن: تۆ وەکو وەرگێڕ، چەندە بابەتی ئایدۆلۆژیات بۆ گرینگ بووە و لە ناو کارەکانتدا ڕەنگی داوەتەوە، مەبەستمە بڵێم؛ تۆ وەکوو کەسێکی سیاسی و نەتەوەیی، مخالیفی بابەتێکی مارکسیستی، یان مەزهەبی بووی و نەتوانی کاری لەگەڵدا بکەیت؟ واتا ئایدۆلۆژیا ڕێگر بووە لە کاری وەرگێڕانی تۆدا؟ چونکە کەسانێک هەن مامەڵەی ئایدۆلۆژی لەگەڵ دەق، نووسین و وەرگێڕاندا دەکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەوانەی نەشیان زانیوە با بزانن، ئەمن لە دایک و بابێکی موسوڵمان بووم و بۆ خۆشم موسوڵمانم. بەڵام چ وەک موسوڵمان، چ وەک کورد و چ وەک ئەندامی حیزبێکی سیاسیی کوردی، نە دەمارگرژیم بۆ هیچ ئایدیۆلۆژیایەک هەیە و نە دژایەتیی هیچ ئایدیۆلۆژیایەکم کردوە و دەکەم. واشی دەبینم هەم کۆمەڵی کوردەواری، کۆمەڵی پێکەوەژیان، لێبووردەیی ئایین و ئایینزا و بەگشتی بیرو باوەڕەکانە، هەم ئیسلامیش سەری حاوانەوە و مودارا لەگەڵ ئایینەکانی تری هەیە، بە تایبەتی ئەوەندە ڕێزی بۆ دوو ئایینی مەسیحییەت و یەهوودییەت هەیە، کە تەنانەت لە پەیڕەوانیشیان ناخوازێت، کە حەتمەن واز لە بیروباوەڕیان بهێنن و موسوڵمان بن. پێم وایە هەموو کەس هەقی هەیە ئایدیۆلۆژییەکی قەبووڵ بێت یان نەبێت، بەڵام بۆ هیچ کەس نەهاتوە بێ ڕێزی بە هیچ بیروباوەڕێک بکات.

ئەوەش، کە لە ناو کارەکانمدا وەرگێرانی ئایدیۆلۆژییەک بەدی ناکرێت، بە دڵنیاییەوە هۆکاری تری هەیە، بەڵام یەک لە هۆیەکانیش ئەوە بووە، کە نەم ویستوە لەو ڕێگەیەوە لایەنگری لە ئایدیۆلۆژیایەک بکەم یان خوا نەکردە تووشی دوژمنایەتیی یەکێکی تر بم. بە تایبەتی، کە کوردم و ئەندامی حیزبێکی کوردیم و دەزانم هەم لە ناو کورداندا پەیڕەوانی ئایینی جۆراوجۆر هەن و هەم حیزبەکەشم ڕێزی بۆ هەموان هەیە.

ئەنوەر حسێن: هیچ نووسین و ئەدەبێکی مەزن نییە لە دونیادا، بیرکردنەوەیەکی مەزن لە پشت بەرهەمەێنانییەوە نەبێت، ئەوەی دەقێک بە زیندوویی دەهێڵێتەوە، ئەو بیرکردنەوە قوڵەیە، کە بۆ ژیان، مرۆڤ و بوون لە خۆیدا هەڵیگرتوە، نووسین لە خۆیدا چالاکییەکی شۆڕشگێڕانەیە دژی (باو) دەوەستێتەوە، بژاردەی تۆ بۆ وەرگێڕانەکان لە سەر چ بنەمایەک دەوەستێت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: لەگەڵ داوای لێبووردن، پێم وایە نە هەموو نووسینێک شۆڕشگێڕانەیە و نە مەرجە هەموو نووسینێکیش دژەباو بێت. بەشی هەرە زۆری نووسین لە خزمەتی گەیاندن و تێگەیاندنی پرەنسیپە سەلمێنراوەکانی هەموو

یان هەر نەبێت بەشێک لە توێژەکانی کۆمەڵدایە و ئەمەش خزمەت بە سەقامگیریی کۆمەڵ، چەسپانی یاسا و ڕێسای کۆمەڵایەتی دەکات. تەنیا ئەو کاتە نووسین هەڵگری دژەباوە، کە بیرۆکەیەکی جیا لە سەلمێنراوەکانی ناو کۆمەڵی تێدا بێت و هەر لەو دۆخەشدایە، کە دەکرێت بە شۆڕشگێڕانە یان یاخیگەرانە دابنرێت.

وەرگێڕان بە پێچەوانەی نووسین، زۆربەی یان نزیک بە تەواوی لە چوارچێوەی بنەما چەسپاو و سەلمێنراوەکاندا جێ دەگرێت. دەربارەی کارەکانی خۆم، ئەگەر بمەوێ بدوێم، ئەمن ڕێچکەیەکی دیاریکراوم بۆ هەڵبژاردنی بابەتی وەرگێڕان هەڵنەبژاردوە. پێشتریش گوتومە، بابەتێک دەخوێنمەوە، ئەگەر چێژم لێ¬ وەرگرت و بە تێگەیشتنی خۆم پێم وا بوو لە بواری خۆیدا خزمەت بە بەرەو ژووربردنی فەرهەنگی دەکات و لەوانەش زیاتر تاقەتم پێی دەشکێت هەوڵی وەرگێڕانی دەدەم. ئەگەر بمەوێت پێوانە بۆ هەڵبژاردنی خۆم دابنێم، هەر ئەوەندە دەتوانم بڵێم پێوانەم بۆ هەڵبژاردنی بابەت ئەوەیە، کە چەندە خزمەت بە گەشانەوەی فەرهەنگی، قازانجی گشتی، خەڵک ،خاک و جوانی دەکا. لەوەشدا چەندە ئامانجم پێکاوە، خوێنەرانی کارەکانم دادوەرن.

ئەنوەر حسێن: ئەدەب و شۆڕش، دوو دونیای تەواو لێک نزیک و لێک گرێدراون، یان ئاوێتەی یەکن، واتا یەکێک لە هۆکارەکان، کە بزوێنەرن بۆ دروستبوونی بەرهەم، دەتوانین بڵێین ئەدەب و شۆڕشە و بە پێچەوانەشەوە؟ شۆڕش حەماسەت و ڕەنگ و بۆنی لە ئەدەبەوە وەردەگرێت؟ بەشێک لە وزەی شۆڕش بە ئەدەبی جوان و حەماسییە، واتا دوو دونیای مۆزایک و هۆمۆجین کاریگەرییان لە سەر یەک هەیە؟ گەر بکرێت لە سەر ئەمە قسەمان بۆ بکەیت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: هەر کاتێک وشەی (شۆڕش)م بەر چاو یان بەر گوێ دەکەوێت ئەو پرسیارەم بۆ دێتە پێش، کە کام شۆڕش؟ شۆڕشی فیکری، شۆڕشی فەرهەنگی، شۆڕشی کۆمەڵایەتی، شۆڕشی ڕزگاریخوازیی نەتەوەیی یان نیشتمانی و...؟ بەڵام لەم پرسیارە و لە زۆربەی قسە و نووسینی خۆمانەدا، کە ئەم وشەیە دەبیستم، بیرم یەکسەر دەچێتە سەر شۆڕشی ڕزگاریخوازیی نەتەوایەتیی کورد و ئەویش بە دیاریکراوی شێوە چەکدارانەکەی.

ڕاستییەک هەیە، کە دەڵێت: "بە بێ تیۆریی شۆڕشگێڕانە، کردەوەی شۆرشگێڕانە نایەتە ئاراوە". ئەمە بۆ هەموو شۆڕشێک و شۆڕشی هەموو نەتەوەیەک ڕاستە. لە پێشدا وشیاری پەیدا دەبێت، دوایی لە وتە و ڕستەدا، گەڵاڵە دەکرێت و ئینجا بە کردەوە هەوڵی بەدی هێنان و پیادەکردنی دەدرێت. لە شۆڕشی ڕزگاریخوازیی نەتەوەییی کورددا، ئەم ڕاستییە زەقتر دەردەکەوێت. هەتا ئەو کاتەی تاکەکانی کورد و بە تایبەتی تاکە پێشڕەوەکان وشاریی نەتەوایەتییان بۆ دروست نەبووە، هیچ جۆرە ڕاپەڕینێک بۆ ڕزگاریی نەتەوایەتی نەهاتوەتە کایەوە. بەڵام دوای ئەم قۆناغە ئەستەمە بڕیار بدەین،

کاریگەریی ئەدەب لە سەر شۆڕش و کردەوەی شۆڕشگێڕانە زیاترە یان پێچەوانەکەی. ئەگەر بەرهەمی بیری شۆڕشگێڕانە بووەتە هەوێن و پاڵنەری ڕۆڵە شۆڕشگێڕەکانی کورد بۆ فیداکاری و حەماسەخوڵقێنی، لەو لاوەش حەماسەخوڵقێنیی تێکۆشەرانی مەیدان بووەتە سەرچاوەی ئیلهام بۆ خوڵقاندنی بەرزترین پارچە ئەدەبییەکان، جوانترین شیعرەکان و حەماسیترین گۆرانییەکان. بەڵێ ئەم دوانە لفانەی یەکتر، سەرچاوەی ئیلهامی یەکتر و تەواوکەری یەکترن.

فەقێ، ئیمام و خەتیب بەمنداڵی زیت و زرنگ بووم

ئەنوەر حسێن: با باسی لاوی و گەنجێتی تۆ بکەین، لە سەردەشت چی لە بیرت ماوە، قۆناغی مناڵی و گەنجیت، چۆن تێپەڕیوە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەگەر بمەوێت، داستانی ڕۆژانی منداڵی و لاوەتیم، وەک هەبووە بگێڕمەوە، بە دووری مەزانن بیستنی نەک خۆش بگرە ئاسانیش نەبێت. لە بنەماڵەیەکی هەژاری گوندێکی دوورە دەستی ناوچەیەکی دواکەوتووی ناو وڵاتێکی دواکەوتوودا، لە دایک بووم و پێ گەییشتووم. زۆر منداڵ - نزیکەی چوار ساڵ- بووم، کە بابم کۆچی دوایی کردوە و سەرپەرشتیی خۆم و دوو برای لە خۆم گەورەتر - کە ئەوانیش هەر (سەغیر) بوون - کەوتوەتە سەرشانی برای هەرە گەورەم، کە فریشتەیەک بوو بۆ خۆی و بۆ منیش لە باوک میهرەبانتر و خەمخۆرتر بوو. هەم لەبەر ئەوەی، دێیەکەمان قوتابخانەی حوکوومی لێ نەبوو و هەم بە هۆی ئەوەی کاکم پێی خۆش بوو بخوێنم بە حەوت هەشت ساڵی لە قوتابخانەی ئایینی خستمییە بەر خوێندن و ئەمە بووە ڕێبازی چارەنووسم و هەتا - وەک ئەو کاتە دەیانگوت - بوومە مەلای دوازدە عیلم، درێژەم بە خوێندن دا.

سەردەمی لاوەتیشم هەر درێژەی ئەو ڕێبازە بوو، کە لە منداڵییەوە نەخشەی کێشرا. بە دوای خوێندنی ئایینی دا بە فەقێیەتی شار، گوند و ناوچەکانی کوردستانم - بەشی هەرە زۆری لە خۆرهەڵات - پشکنی و دوای هەشت ساڵ فەقێیەتی هێشتا لاو بووم، کە خوێندنم تەواو کرد، لە گوندێکی ناوچەی سەردەشت بوومە ئیمام، خەتیب و مودەریس. ئەم بەشەش نزیکەی هەشت ساڵی کێشا، کە بە هۆی کاری حیزبی و سیاسییەوە لەوە دابڕام و ڕێچکەیەکی تری ژیانم هەڵبژارد یان هەڵیبژاردم. نامەوێت زۆری لە سەر بڕۆم، ئەوەندە بەسە، کە بڵێم سەردەمی منداڵییش و لاوەتییشم بیرەوەریی تاڵی زۆرترن تا هی شیرین. بەو دۆخەدا بە بارێکی تردا چێژم لە هەر دوو قۆناغەکەی ژیانم وەرگرتوە. بە منداڵی هاروهاج نا، بەڵام زیت و زرینگ بووم. بە گەنجییش بە خۆشییەوە، هەم خۆشناو بووم و هەم لە خوێندنەکەمدا بە پێوانەی ئەم بوارە سەرکەوتوو بووم. مامۆستاکانم حەزیان دەکرد قوتابییان بم و قوتابییەکانم حەزیان دەکرد مامۆستایان بم. تەمەنی

لاوەتییشم وەک هەموو هاوسەردەمەکانم خۆشی و ناخۆشیی خۆی تێدا بووە. هیوادارم لەوەی باسم کرد، وا وەرنەگیرێت، کە لەو چارەنووسەی خۆم نارازی یان پەشیمانم. بە پێچەوانە شانازی پێوە دەکەم و ئەوەی هەمە - زۆرە یان کەم - هەمووی بە بەرهەمی ئەو خوێندنە و ئەو ڕەوتەی قۆناغەکانی سەرەتای ژیانم دەزانم.

حیزبی دیموکرات، بەشداری هیچ دین و ئایدیۆلۆژیایەک نییە

ئەنوەر حسێن: تۆ، کە لە خانەوادەیەکی ئایینی گەورەبووی، چۆن ڕووتکردە بزوتنەوەیەکی نەتەوەیی و حیزبێکی سیکۆلار؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: هیوادارم ئەمە هەر پرسیارێک بێ و نە ئێوە و نە کەسی تر ناتەبایی لە ناو ئەم دوو هێڵەدا نەبینێت. ئەمن بوومە ئەندامی حیزبێک.، کە بەستراوەی هیچ دین و مەزهەبێک، ئایدیۆلۆژیایەک و چین و توێژێکی تایبەتیی کۆمەڵی کوردەواری نییە، بە تەواوی و بە مانای وشە حیزبی میللەتی کوردە بە هەموو جۆراوجۆرییەکانییەوەیە. لە پاشان، لە بیرمان نەچێت، کە دامەزرێنەر یان دامەزرێنەرانی ئەم حیزبە بەشێکی زۆریان لە پیاوە ئایینییە بە ناوبانگەکانی سەردەمی خۆیان بوون و پیاوانی ئایینی و تەنانەت ڕێبەرانی ئایینی، نەک هەر ڕۆڵی ڕێبەرییان تێیدا هەبووە، بەڵکوو بە سەدان و هەزاران کەسیان لە ڕیزەکانی پێشەوەی کاروانی شەهیدەکانیدان.

پێم باشە باسی بکەم، کە پاش ڕووخانی ڕژیمی پاشایەتی و ڕاگەیاندنی خەباتی ئاشکرای حیزبی دیموکرات جارێکیان بە ئامادەبوونی کۆمەڵێک لە ڕێبەرانی حیزب و پیاوماقووڵانی کورد داوای لێبووردنم لە برا گەورەکەم کرد، گوتم ئەتۆ بە مەبەستێک منت نایە بەر خوێندنی مەلایەتی، کەچی ئەمن ڕێگایەکی ترم هەڵبژارد. ئەو، کە مرۆڤێکی وشیاری کۆمەڵایەتی، سیاسی و تەنانەت ئایینییش بوو، لە وەڵامدا گوتی بە پێچەوانەوە، ئەمن ئێستا شانازیت پێوە دەکەم، چونکە ئەگەر ڕێبازەکەی پێشووت گرتبایەتە پێش خزمەتی گوندێکت دەکرد، بەڵام ئێستا خزمەتی میللەتێک دەکەی.

ئەنوەر حسێن: چ وەرگێڕانێک هێندە لات جوانە لە ناو وەرگێڕانی دونیادا، کە حەزت دەکرد وەرگێڕانی تۆ بووایە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: هیچی وام بە مێشکدا نایە، بەڵام دڵنیام شتی وا بۆ من نە هاتوەتە پێش و نە دێتە پێش. دەزانن بۆ؟ چونکە ئەگەر وەرگێڕانی کەسێک، نووسینی کەسێک، دەنگێکی خۆش، ڕەوانبێژی و بە کورتی هەر سیفەت و تایبەتمەندییەکی جوانی کەسێک ببینم، کە زۆرم دیوە و زۆریش دەیبینم، هەرگیز بە دڵمدا نایە بڵێم بریا هی من بووایە.

بە پێچەوانە دەڵێم پیرۆزی بێت و خۆزگە ئەمنیش بەهرەیەکی وام هەبووایە. هیچ شتێکی کەسێک بە خۆزگە و بریا نابێتە هی کەسێکی تر، بەڵام بە هەوڵ و تێکۆشان دەکرێت زۆر بەهرەی لەو بابەتە بە دەست بێنیت.

لەگەڵ ژیانی ئەورروپا ڕانەهاتووم، کار لە وڵات خۆشترە

ئەنوەر حسێن: لە چ سەردەمێکی ژیانی خۆت، زۆر ئاسودەبووی (خوێندکاری، سیاسی، ئۆردوگا، ئەورووپا...)

عەبدوڵلا حەسەن زادە: هیچ سەردەمێکی ژیان نییە، هەمووی خۆشی یان هەمووی ناخۆشی بێت. ئەمنیش وەک هەموو کەس لە هەموو قۆناغێک و هەموو هەلومەرجێکی ژیاندا خۆشی و ناخۆشی، تاڵی و شیرینی و بێ مرادی و بە مرادگەییشتنم دیون. بەڵام ئەگەر بڕیار بێ یەکێک لەو قۆناغانە بە باشتر دابنێم، پەنجە دەخەمە سەر سەردەمی خوێندکاری، چونکە لەو سەردەمەدا گەنج بووم، گەنجییش ناوی خۆی بە خۆیەوەیەتی. هەر چەند ژیان هەر بە سەر ئەم چەند قۆناغەدا دابەش ناکرێت و هەمووشیان بە هەموو هەوراز و نشێوەکانیانەوە دێن و ڕادەبوورن، بەڵام ناحەقتم مەگرن، ئەگەر بڵێم خۆزگە ژیان ئۆردووگانشینیی تێدا نەدەبوو. ببوورە بە بیرم هاتەوە لە سەر ئەورووپاش قسەی خۆم بکەم؛ وڵاتانی ئەورووپایی، هەم سروشتیان جوانە و هەم خەڵکەکانیان بە هێزی بیر و بازوو ژیانیان خۆشتر و وڵاتیان جوانتر کردوە. لێیان پیرۆز بێت، بەڵام بۆ خەڵکی هەندەران پێموایە بۆ ئەوانە نەبێت، کە لەوێ لەدایک بوون یان لە تەمەنێکی کەمدا چوون و لەگەڵی ڕاهاتوون و پێ گەییشتوون، قەت جێی (کاولە وڵات) ناگرێتەوە. بەش بە حاڵی خۆم زیاتر لە (٣٠) ساڵە دەرفەتی ژیان لە ئەورووپام هەیە، بەڵام هەرگیز لەگەڵی ڕانەهاتووم.

لە ژیانی پێشمەرگایەتی و لە بن ڕەهێڵەی تۆپ، بۆمب و موشەکدا حەمەدۆکم وەرگێڕاوە

ئەنوەر حسێن: لەگەڵ ئەوەی تۆ زیاتر وەک کارەکتەرێکی سیاسی ناسراویت و دەقە سیاسی و مێژوویییەکانت زیاتر بەرچاون، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وەرگێڕان و دەقی ئەدەبی، بەشێکی گەورە لە بەرهەمەکانت پێک دەهێنن. ئایا خۆت هەر لە بنەڕەتەوە خاوەنی خەیاڵێکی ئەدەبی بوویت و بە هۆی تێکەڵبوون بە سیاسەت لەم ڕێچکەیە دابڕایت؟ یاخود پاش بێ هیوابوونت لە دونیای سیاسەت، خۆت لە ناو دونیای وەرگێڕان و ئەدەبدا بینییەوە؟

عەبدوڵلا حەسەن زادە: لە تەمەنی هەشت ساڵیدا لەگەڵ یەکەمین سروودە نیشتمانییە کوردییەکان ئاشنا بووم، بێ ئەوەی خوێندەواریم هەبێت فێریان بووم و هاتوونە بەرم. لە ڕاستی دا ئەمە یەکەمین چەخماخەی زەوقی ئەدەبی و بیری سیاسییشم بووە. دواتر لە تەمەنێکی زۆر کەمدا کەوتوومە ناو ژیانی - ناڵێم سیاسی، بەڵکوو - حیزبایەتی. ئەو کاتە هەر

نەبێت لە ناوچەی پێگەیشتنم ژیانی ئەدەبی و بیری نەتەوایەتی بە پلەی یەکەم لە حوجرە و لە ناو مەلا و فەقێییەکاندا بەرچاو بوو، بۆیە زۆر ئەستەمە بیرم بێتەوە هەستی کوردایەتی و زەوقی ئەدەبی -ئەگەر بڵێم هەمبووە- کامیان پێشتر بە ئاگا هاتوون و بوونەتە سەرچاوەی ئەوەی تریان.

لە قۆناغێکی درەنگتریشدا، کە دەکرێت بڵێم لە دواساڵەکانی دەیەی شەستی سەدەی بیستەمەوە دەست پێ دەکات کاری سیاسی و خەباتگێڕانە و هەوڵە ئەدەبییەکانم هاوکات چوونە پێش. جگە لە نووسینی سیاسی، کە وەک فەرمووتان بەشی سەرەکیی کاری فیکریم دەگرێتەوە، ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیموکرات بووم، کە کتێبی (کوردستان و کورد)ی دوکتۆر قاسملوو و چەند کارێکی عەزیز نەسین و زۆر شتی ترمم لە فارسی و عەرەبییەوە کردوەتە کوردی و لە شاخ، لە ژیانی پێشمەرگایەتی و لە بن ڕەهێڵەی تۆپ، بۆمب و موشەکدا حەمەدۆکم وەرگێڕاوە، کە لە زۆر کۆڕ و کۆمەڵدا بۆم بووەتە ناسنامە. ئەم باسە زۆری بە بەرەوە هەیە، بەڵام با بەسی بێت.

ئەمن خۆم بە ئەدیب نازانم

ئەنوەر حسێن: مرۆڤ هەر چەندە کائین و بوونەوەرێکی گەورە، زیندوو بە ئیرادەیە، دەتوانێت ئافراندن بکات، بۆ ئەدیب و نووسەران زۆرتر ڕاستە، بەڵام دەست و پەنجە نەرمکردن لەگەڵ ئەو بارودۆخە دژوار و پڕ مەترسییەدا، لەگەڵ ئەو هەموو ئەشکەنجە و ئازارە، ئەدیب و نووسەر دەتوانێت جۆرێکی تر وێنەی ژیان، شۆڕش، خەون و خۆزگەکانی بکات، ئەو جۆرە وێناکردنە لای تۆ بە چ شێوازێکە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: کە دەڵێم ئەمن خۆم بە ئەدیب نازانم و ئەوپەڕەکەی ئەدەب دۆستێکم، زۆرکەس حەز ناکەن باوەڕم پێبکەن. پێموایە کەسانی وەک من، کە بەخۆشییەوە زۆریشن دەتوانن بە نوێنگەی خۆگونجاندن لەگەڵ هەلومەرجی سەختی ژیان و خەبات دابنرێن و ببنە سووژە (بابەت) بۆ نووسەرە داهێنەر و بەتواناکان، کە لە شاکاری ئەدەبییدا ئەم جۆرە ژیانە وێنا بکەن و بە نەوەکانی دواڕۆژی نیشان بدەن. ئەگینا ئێمەومانان، کە هەوڵە ئەدەبییەکانمان کاری لاوەکی بوون، ئەستەمە بتوانین خەمەکانیشمان بە زمانێک وێنا بکەین، کە بەردەنگ هەست بە ئازار و هاوارە کپکراوەکانمان بکات.

نهێنی و نەگوتراوێکی زۆرم لە لایە، کاتی ئەوە نەهاتوە پەردەی لە سەر لابدرێت

ئەنوەر حسێن: هەموو سیاسییەک، ئەدیب، نووسەر و وەرگێڕێک کۆمەڵێک نهێنی و نەوتراوی هەیە، لای تۆ ئەو نهێنییە ئەدەبییانە چیین؟ ئەو نامە ئەدەبیی و تایبەتیە نهێنییانە کامانەن؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەمن بەو لاوەتریش دەڕۆم و دەڵێم هەموو مرۆڤێک لە هەر پێگەیەکی کۆمەڵایەتیدا، هەندێک بابەتی لە لا هەن، کە بۆ هەمیشە یان ماوەیەکی دیاریکراو نایەوێت، خەڵکی تر لێیان ئاگادار بێت و ئەمنیش لەو ڕێسایە بەدەر نیم. بانگەشەم نەکردوە و ناکەم، کە نهێنی و نەگوتراوێکی زۆرم لە لایە. بەڵام ئەوەی لام بێت و نەگوترابێت مانای ئەوەیە، کە پێم وایە کاتی ئەوە نەهاتوە پەردەی لە سەر لابدرێت. لەو دۆخەدا دەبێت بمبوورن، کە لەم هەلومەرجەدا، شتێکی تازەم بۆ گوتن پێ نییە. بەو ئاواتەم لە داهاتوویەکی نزیکدا گۆڕانێک دروست بێت، کە چی تر ئەم پرسیارانە بێ وەڵام نەمێننەوە.

ئەنوەر حسێن: دوو بۆچوون لە سەر تۆ گەلاڵە بووە؛ یەکەمیان دەڵێت؛ "عەبدوڵڵا حەسەن زادە باش تر بوو تەنها "کاری وەرگێڕان" بکات"، دووەمیان؛ دەڵێت؛ "بریا هەر خەریکی "کاری سیاسی" بووایە؟" تۆ لایەنگری کام بۆچوونەی؟ بۆچی؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەم دوو بۆچوونە دوو خوێندنەوەیان بۆ دەکرێت. یەکیان ئەوەیە، کە بەشێک لە خەڵک کارە سیاسییەکەم بە بێ خێر دەزانن و بەشێکی تر لە وەرگێڕانەکەم ناڕازین. خوێندنەوەی دووەمیش ئەوەیە، کە هەندێک لە کاری وەرگێڕانم ڕازین و هەندێکیش کارە سیاسییەکەمیان بە دڵە. دیارە ئەمن حەز دەکەم خوێندنەوەی دووەم بکەمە بناغەی وەڵامدانەوەکەم، بەو پێیە دەڵێم لەگەڵ هیچ کام لەم دوو ڕایەدا نیم، پێموایە باشتر هەر ئەوەیە، کە بووە. چونکە لەگەڵ هەموو کەند و کۆسپەکانی سەر ڕێگا، تا ئێستا هیچ یەک لەم دوو کارە نەبوونەتە کۆسپی سەر ڕێگای بە جێگەیاندنی ئەوی تریان.

بە شانازی دەزانم، بە دیموکرات بناسرێم، ئەمن لە هەموو بوارە سیاسییەکان و یەک لەوان باوەڕ بە دیموکراسیدا خۆم بە قوتابیی د. قاسملوو دەزانم.

ئەنوەر حسێن: سەرکردەی یەکێک لە حیزبە ڕکابەرەکانتان لە خۆرهەڵات دەڵێ؛ "هیچ کەس، هێندەی عەبدوڵڵا حەسەن زادە، دیموکرات نەبووە و نییە، بە خودی د. قاسملووشەوە"؟ ئەو بۆچوونە لە چییەوە سەرچاوە دەگرێت؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: بێ ئەوەی بزانم یان بپرسم ئەو بەڕێزە کێیە، لە دڵەوە سوپاسی دەکەم و مادام ڕایەکەش هی ئەوە، دەبێت لەو بپرسرێت سەرچاوەی بۆچوونەکەی چییە. بۆ خۆمی بە شانازی دەزانم، بە دیموکرات بناسرێم، بەڵام بەراوردکردنی من لەگەڵ دوکتۆر قاسملوودا، بە باوەڕم لە نەناسینی ئەو و نائاشنایی لەگەڵ بۆچوونەکانییەوە دێت. ئەمن لە هەموو بوارە سیاسییەکان و یەک لەوان باوەڕ بە دیموکراسیدا خۆم بە قوتابیی د. قاسملوو دەزانم و هەر ئەویش بوو،

کە دەیگوت: "خراپترین دیموکراسیم، لە باشترین دیکتاتۆری پێ چاکترە". نموونەم بۆ باوەڕی قووڵی دوکتۆر بە دیموکراسی زۆرن، بەڵام لێرەدا بە پێویستی نازانم ئاماژەیان پێ بکەم.

دوکتۆر قاسملوو، بێ ئەوەی ئاگاشم لێی بێت وەرگێڕدراوی (گێلە پیاو)ی وەک نموونەی کوردییەکی باش، دابووە بەشی ئەدەبیاتی کوردی لە زانکۆی سۆربۆنی پاریس.

ئەنوەر حسێن: پێوەندی تۆ و د.قاسملوو، پێوەندییەکی هاوڕێیەتی نزیک، سیاسی و ئەدەبیش بووە، دەمەوێت بزانم؛ هەڵوێستی قاسملوو سەبارەت بە تۆ، وەکوو "سیاسی" و وەکوو "ئەدیب" چی بوو؟ ڕای لە وەرگێڕانەکانت هەبوو؟ پێوەندی قاسملوو لەگەڵ هونەر و ئەدەب چۆن بوو؟ دەڵێن؛ ئەهلی شیعر، ئەدەب، کەیف و سەفا و نوکتە بووە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: پێوەندیی من و دوکتۆر زیاتر لە هاوڕێیەتی، پێوەندیی قوتابی و مامۆستا بوو. ئەمن ئەگەر توانیبێتم زۆری لێ فێربم بە سەرکەوتنی دەزانم. هیوادارم بە بێ¬ ئەدەبی دانەنرێت ئەگەر بڵێم، لە هەموو هاوڕێکانی زیاتر لە باری بیروباوەڕی سیاسییەوە لێی نزیک بووم. ڕەنگە بۆ بەڵگەی ئەم قسەیەم ئەوەندە بەس بێت، کە سێ جار و لە سێ کۆنگرەی حیزبیدا بە پێشنیاری دوکتۆر قاسملووی سکرتێر، بە جێگری سکرتێر هەڵبژێرراوم. بۆ باری ئەدەبی یان ڕای لە سەر وەرگێڕانەکانم هەر ئەوەندە دەڵێم، بێ ئەوەی ئاگاشم لێی بێت وەرگێڕدراوی (گێلە پیاو)ی وەک نموونەی کوردییەکی باش، دابووە بەشی ئەدەبیاتی کوردی لە زانکۆی سۆربۆنی پاریس. کاری دوکتۆر قاسملوو ئەدەبی نەبوو، بەڵام هەم ئەدەبدۆست بوو هەم شارەزاییەکی زۆری لە ئەدەبیاتی کوردی، فارسی و فەڕەنسیدا هەبوو. جگە لەوەش لە زانیاریی گشتیدا کەم کەس دەیگەییشتێ.

هێمن، کاتێک (تاریک و ڕوون)ی چاپ کرد بۆی نووسیبووم دانی پێدا دەنێم، کە کاریگەریی تۆ لە سەر شیعرەکانم زۆرە،

ئەنوەر حسێن: لە ناو حیزبی دیموکراتی کوردستاندا، خەڵکانی گەورەی ئەدیب، نووسەر، وەرگێڕ و شاعیر هەبوون (هێمن، هێدی، سەید کامیلی ئیمامی، محەمەد شەڵمامی، جەلیل گادانی و...) ئەوانە لە ژێر کاریگەری دیموکراتدا بەهرەکانیان گەشەی کردوە یان کەسی بوون؟ پێوەندیی ئەدەبی تۆ لەگەڵ ئەوان چۆن بوو؟ بە تایبەتی لەگەڵ (هێمن و گادانی)دا؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: لە ناو حیزبی دیموکرات و لە دەوری حیزبی دیموکرات دەیان و سەدان شاعیر و ئەدیبی گەورە

هەبوون. هەموو ئەوانە خاوەنی بەهرەی تایبەتی خۆیان بوون، بەڵام بێ شک نزیکی لە حیزبیش شوێنەواری لە سەر گەشەی بەهرەکانیان هەبووە. جگە لە سەید کامیلی ئیمامی، کە لە نزیکەوە نەمدەناسی، پێوەندیم لەگەڵ ئەمانە و چەند هێندەی ئەمانە هەبووە. لەگەڵ هێمن شەش حەوت ساڵ پێکەوە بووین و لە باری ئەدەبییشەوە ئەوەندە لێک نزیک بووین، کە کاتێک (تاریک و ڕوون)ی چاپ کرد بۆی نووسیبووم دانی پێدا دەنێم، کە کاریگەریی تۆ لە سەر شیعرەکانم زۆرە. خۆ لەگەڵ کاک جەلیلیش هەر باس ناکرێت چەندە هاوکار و یاری غار بووین و چەندمان کەندوکۆسپی ڕێگای ژیان و خەبات پێکەوە بڕیوە.

دیموکرات و قاسملووش بۆ من بوونە پێناسە و لەگەڵ لەش، گیان، گۆشت و خوێنم ئاوێتەن.

ئەنوەر حسێن: خوێنەر لە هەڵبژاردنی وەرگێڕانەکانی تۆدا، وا هەست دەکات "نۆستالۆژیا"، هۆکارێکی گرینگە بۆ وەرگێڕانی بابەتێک، نۆستالۆژیای تۆ لەگەڵ سیسێر، سەردەشت، ئالان، دیموکرات و قاسملوو چییە؟

عەبدوللا حەسەن زادە: ئێوە دەزانن، وەرگێڕانەکانی من هەر چەندە زۆر نین، بەڵام بواری جۆراوجۆریان لەخۆ گرتوە. بێ گومان هەڵبژاردنی هەر کامێکیان هاندەر و پاڵنەری خۆی هەبووە و ڕەنگە لە باری بایەخەوە ئەم یان ئەویان بە گرینگتر بزانین. بەڵام بۆ خۆم لەگەڵ ڕۆمانەکان بە تایبەتی کارەکانی عەزیز نەسین، یەشار کەمال و ئیبراهیم یوونسی زۆر ئاسوودەترم. چونکە لەواندا، نەک هەر پانۆرامایەکی دیاری ژیانی کۆمەڵی کوردەواری، بەڵکوو زۆر جار خۆم و هەست و خولیاکانم بەدی دەکەم .بۆ ئەو پێنج ناوەی لە پرسیارەکەدا هاتوون دەڵێم: "گوندی (سیسێر) شوێنی لەدایکبوونمە. هەژار گوتەنی: "یەکەمین جێیەکی لێم دانا پێم کوڕی خۆتم بتەوێم یا نەتەوێم". بەشی زۆری تەمەنی منداڵی و ساڵانێکی زۆری لاوەتیم لەوێ گوزەراندوە و بیرەوەرییەکانی ئەو سەردەمەی ژیانم بە خۆش و ناخۆشیانەوە لەوێ ناشتوون. کەوایە دیسان دەستەوداوێنی هەژار دەبمەوە: "ئەم خۆشەویستییەت لە دڵی پڕ پەژارەما تێکەڵ بە شیر مژیم و لەگەڵ گیان دەچێتە دەر"، شاری سەردەشت و ناوچەی ئالان زۆر خۆش و خۆشەویستن. بەڵام وا هاتوە، کە بە هەر دووکیان ساڵێکیان لێ ژیاوم. دیموکرات و قاسملووش بۆ من بوونە پێناسە و لەگەڵ لەش، گیان، گۆشت و خوێنم ئاوێتەن."

(هەردی) و (حەسەنیانی) دووکیان شاعیری چاک بوون

ئەنوەر حسێن: تۆ بۆچوونت چییە لە سەر ئەوەی دەڵێن؛ "سێکوچکەی شیعری نوێی خۆرهەڵات" (عەلی حەسەنیانی، سوارە و چاوە) هاوشێوەی سێکوچکەی شیعری کلاسیکی کوردی لە باشوور (نالی، سالم و کوردی)ین؟ تۆ پێت وایە ئەو نازناوە ڕاستە، ئەو ڕیزبەندییە تەواوە، بۆچوونی تایبەتی تۆ چییە لەم بارەیەوە؟ بۆچوونی تۆ وایە، کە (عەلی

حەسەنیانی) خۆرهەڵات و (هەردی) باشوور، سەبک، شیعر و شێوازیان زۆر نزیکە؟ هەر دووکیان زۆر گرینگیان داوە بە شیعر و بە شیعرەوە دەمرن؟ بە لاتەوە چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: هەر چونکە نامەوێت بە سەر ئەم پرسیارەدا تێ پەڕم، دەڵێم ئەم داوەرییە کاری من نییە و بۆ کەسانێک شیاوە، کە شارەزای دنیای شیعر و بە تایبەتی شیعری نوێ بن و لەگەڵ کارەکانی ئەم سێ شاعیرەش، کە بە داخەوە یەکەم و دوەمیان لە ناوماندا نەماون، ژیابن و ئاشنا بن. بەراوردی من لە نێوان نەمران (هەردی) و (حەسەنیانی)دا تەنیا لەوەدایە، کە هەر دووکیان شاعیری چاک بوون و هەر دووکیشیان بەرهەمیان کەمە. ئەگینا ڕەنگە لە وردەکارییەکانی کاری شیعر نووسیندا جیاوازییان هەبێت، کە دەبێت شیعرناسان لێی بدوێن.

عەلی حەسەنیانی دیموکرات بوو

ئەنوەر حسێن: چیرۆکی هاوڕێیەتی تۆ و (عەلی حەسەنیانی) چۆنە؟ گوایە لە سەرەتای هەشتاکاندا لەگەڵ تۆ دێتە دەرەوە وەکوو کەسێکی حیزبی، بەڵام بەرگە ناگرێت و دەگەڕێتەوە، ئەوە چۆن بوو تا مرد هەر دیموکرات بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: وا باشە پێش هەموو شتێک، ئاشکرای بکەم، کە هەتا دوادواکانی تەمەنی ڕژیمی پاشایەتی لە ئێران لە نزیکەوە کاک عەلیم نەدیتبوو. لە گەرمەی هەستانەوەی گەلانی ئێران لە دژی ڕێژیمی شادا، کە ئەمن بە نهێنی لە مەهاباد دەژیام، لەگەڵی ئاشنا بووم و دوای ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دیموکراتیش لە بەشی چاپەمەنیی حیزبدا بووینە هاوکار. هەمووی چوار پێنج مانگی کێشا، کە کار و تێکۆشانی حیزبی کەوتە دەرەوەی شارەکان و تەنانەت شیو، دۆڵ و ئەشکەوتەکان. لەو قۆناغەشدا شتێک زیاتر یان کەمتر لە ساڵێک پێکەوە بووین. ئەم شێوە ژیان و خەباتە بۆ کاک عەلی، کە هەم ئەزموونی تێیدا نەبوو، هەم ژن و منداڵەکەی لە شار بوون، لە ئێمەومانان دژوارتر بوو. لە ئاکامدا گەڕایەوە شار و سەرئەنجام ڕێی کەوتە دوور وڵاتی، بەڵام وەک باستان کرد، هەتا سەر بە ئامانجی گەل و باوەڕەکانی حیزبی دیموکرات وەفادار مایەوە.

بە من، هێمن، هەژار و هێمنێکی تر خاڵەمینێکمان تێدا دەبێ

ئەنوەر حسێن: لە کتێبی (حەقیقەتی مێژوو)دا باسی ئەوەت کردوە (خاڵە مین) شاعیرێکی گەورەبوو، بەڵام زۆر ناسراو نەبوو، چی دەزانی لە سەر (خاڵە مین)؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەوەی لە سەر (خاڵەمین) دەیزانم یان باشتر بڵێم لە بیرمە، بەشی ئەوە ناکات خاڵەمینی پێ بناسرێت، چونکە ئەو پێش کۆماری کوردستان (١٩٤٦) شاعیرێکی ناسراو بووە و ئەمن یەکەم جار ساڵی (١٩٦٥) لە مەهاباد بە خزمەتی گەییشتووم و هەر ئەو ساڵە، ماوەی دوو شەو و ڕۆژ لە ماڵەکەی خۆی لە نەغەدە میوانی بووم - کە قەتم لە بیر ناچێت - ئەوەی لە سەری دەزانم، ئەو هاودەورەی شاعیرانی ناوداری سەردەمی کۆمار بووە و چەند ساڵێکیش گەورەتر بووە. بە هۆکارێک، کە پێویست نییە باسی بکەم لە سەردەمی کۆماری کودستاندا چالاکیی ئەدەبیی کەم بووە و دوای کۆماریش، کە زۆر لە شاعیران و کوردخوازان یان کەوتوونەتە زیندان یان دەربەدەر بوون، ئەو ماوەتەوە و لە سێبەری زەبروزەنگدا "دەستی بە کڵاوی خۆیدا گرتوە با نەیبات". لە هەژار دەگێڕنەوە، کە کاتی خۆی گوتوویە: "بە من، هێمن، هەژار و هێمنێکی تر خاڵەمینێکمان تێدا دەبێ."

هەژار لە شیعری (بەرەو موکوریان)دا یادی دەکاتەوە و دەڵێ: "خاڵەمین زیرەک و پسپۆڕی چییە؟ چاوی سوور و تەڕی وشک و سپییە"،. ئەمە ئاماژەیە بە تەڕجیعبەندێکی زۆر جوانی نیشتمانیی خاڵەمین، کە هەموو سەربەندەکانی دەڵێت: "بە هومێدی خودا و پێغەمبەر بە دڵی گەرم و چاوی سوور و تەڕ کوردەکان چیدی سەرنەوی نابن هەر ئەوەند نەختێ بۆخۆ ئازا بن". هەر لەو تەڕجیعبەندەدا بەیتێکی هەیە دەڵێت: "خاڵی خۆو لێک دەکاتەوە بۆتان دۆست و دوژمن، چ زیرەکە و پسپۆڕ". کەسایەتییەکی بەرزی کۆمەڵایەتی بوو، شاعیرێکی بەتوانا و چەندی بتەوێت خۆش مەجلیس بوو. لەگەڵ ئەوەی زۆر لە شیعرەکانی فەوتاون یان شێواون دیسان بەشی دیوانێک شیعری لێ بە جێ¬ماون، کە ئەم ساڵانەی دوایی، گوایە چاپ کران بێ ئەوەی حەقی خۆیان بدرێتێ .

مام جەلال و قاسملوو مەجلیسی ئەدەبیان خۆشبوو

ئەنوەر حسێن: جیا لە پێوەندی سیاسی نێوان تۆ و (مام جەلال) پێوەندی ئەدەبی تۆ و ئەو چۆن بوو؟ گفتوگۆتان هەبووە لە سەر ئەدەب و هونەر، بۆچوونی ئەو چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: مام جەلال پیاوێکی زۆر شارەزا لە ئەدەب و تەنانەت، یان بڵێین بە تایبەت ئەدەبی عەرەبی بوو. لە مەجلیسی ئەو و شەهید قاسملوودا - ڕووحی هەر دووکیان شاد - کە زۆرجار ئەمنیش بەشم تێیدا دەبوو، هەندێک جار باسی ئەدەبییش دەهاتە گۆڕێ. بەڵام پێوەندییەکانی ئەوان و حیزبەکانیان زیاتر سیاسی بوون و زانیاریی پێویستم لە سەر ئەو بەشە نییە.

نەوشیروان مستەفا خۆزگە نەرمتر و بە بەزەییتر دەبوو

ئەنوەر حسێن: بۆچوونی تۆ لە سەر (نەوشیروان مستەفا) چییە، وەکوو نووسەر و لێکۆڵەر، کە کاری گەورەی کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: کاک نەوشیروان مستەفا پیاوێکی پڕ بەهرە و پڕ هونەر بوو. سیاسییەکی وردبین، خەباتکارێکی پشوودرێژ و بەورە، پێشمەرگەیەکی ماندوونەناس، ڕێکخەرێکی کەم وێنە، نووسەر، مێژوونـاس و تـوێژەرێکی شـارەزا و کۆمەڵناسێکی بە ئەزموون و خاوەنی زۆر تایبەتمەندی تر بوو. بەڵام چونکە کاتی خۆی بە خۆشیم گوتوە و دەڵێم خۆزگە نەرمتر و بە بەزەییتر دەبوو.

ئەمن نە ئێستا لە پاریس دەژیم، نە هەرگیز کاری وەرگێڕانم لە پاریس کردوە

ئەنوەر حسێن: کاری ئەدەبی و وەرگێڕان بۆ تۆ لە (قەندیل، کۆیە، بەغدا) ئاسانتر بوو یان ئێستا لە پاریس؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: پێش هەموو شتێک با بڵێم ئەمن نە ئێستا لە پاریس دەژیم، نە هەرگیز کـاری وەرگێـڕانم لە پـاریس کردوە. ڕەنگە لە بیست ساڵی ڕابردوودا چوار پێنج جار چووبمە پاریس، بەڵام ڕێ نەکەوتوە لە سێ ڕۆژ زیاتری لێ بمێنمەوە. ئاسانی و دژواریی وەرگێڕان و تەنانەت نووسینیش، کەم وایە بە جێگا جیاوازی دروست بکات، بەڵکوو جیاوازییەکە، بە قورسی و سووکیی بابەت لە لایەک و وزە و توانای مرۆڤ لە لایەکی ترەوە بەستراوە. جا ئەگەر ئەمانە بکەینە پێوانە، دەکرێت بڵێم، کارەکەم ئێستا قورسترە، چونکە تەمەن چووەتە سەرێ و توانا هاتوەتە خوارێ و لە ئاکامدا چەندێتیی بەرهەم دابەزیوە و چۆنێتییش بە خوێنەرانە. ئارەزوو دەکەم (کوالێتی)ی کارەکانم جێی ڕەزامەندی بێ و ئەگەر وا نەبێت، یان وا نەمابێت مەمنوونی کەسێک دەبم ئاگادارم بکاتەوە تا نە خۆم زەحمەت دەم و نە زەحمەت بدەمە بەر خوێنەران. دەزانم هەموو سەرەتایەک کۆتاییەکی هەیە.

لە بەغدا محەممەدی مەلا کەریم، مەسعود محەممەد و محەممەد بەدریم ناسی

ئەنوەر حسێن: ژیانی تۆ لە بەغداد چۆن بوو، کە لەوێ لە دەزگایەکی عێراقدا کارت کردوە؟ وەرگێڕانت دەکرد؟ پێوەندیت چۆن بوو لەگەڵ (محەممەدی مەلا کەریم، مەسعود محەممەد، موکەڕەم تاڵەبانی، محەممەد بەدری) لەو سەردەمەدا؟

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ژیان لە بەغداد زۆر دەرگای بۆ من کردنەوە، لەوێ بوو، کە دەرفەتم بۆ ڕەخسا هەندێک توانای شاراوەی خۆم - زۆر و کەمییەکەی لەوێ ڕاوەستێ - بدۆزمەوە، بیاندەمە بەر تاقیکردنەوە و ئەوەی بە بەریەوە هەبێت پەروەردەی بکەم و پەرەی پێ بدەم. بە پلەی یەکەم و بە زەقی لەوێ خۆم فێری نووسین کرد، یەکەمین کارەکانی وەرگێرانم لەوێ بوون و لەوێ بوو، کە بۆ یەکەم جار بەرهەمێکی خۆم بە چاپکراوی بینی. لەوە گرینگتر ژیانی بەغداد شانسی ئاشنایی لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر کەسایەتیی ئەدەبی، سیاسی و کۆمەڵایەتیی کورد و غەیرەکوردی بۆ خوڵقاندم. ئێوە تەنیا چەند ناوێکتان پرسی، بەڵام بۆ خۆم ئەگەر بمەوێت ناوی هەموو ئەو نووسەر، شاعیر و بەهرەمەندە بلیمەتانە بە بیر بهێنمەوە، کە ناسیمن و بە پێی توانای هەژارانەی خۆم لێیان فێر بووم چەندین ڕۆژ بۆ بیرکردنەوە و چەندین کاتژمێرم بۆ نووسین و تۆمارکردنی تەنیا ناوەکانیان پێویستە.

لە بواری سیاسییشدا دەرفەتی ناسینی شارەزایان و فێربوون و خۆپێگەیاندم بۆ ڕەخسا، لە زۆر کۆڕ و کۆمەڵ، کۆنگرە و کۆنفرانسدا بەشدار بووم. وەک ئەندام و نوێنەری حیزبێکی سیاسیی کوردی، لەگەڵ ڕێبەرانی ڕیزی پێشەوەی حیزب و ڕێکخراوە کوردی و غەیرە کوردییەکان دانیشتم و هەر لەو ماوەیەشدا، بوو کە سەفەری وڵاتانی ترم کرد و دنیایەکی فراوانترم ناسی.

شیعرم نووسیوە

ئەنوەر حسێن: ئایا تۆ هیچ کات شیعرت نووسیوە؟ لە ناو ئەوانەدا، بۆ (یار)ت نوسیوە؟

عەبدوڵڵا حەسەن زادە: ئەمن خوێندەواری کوردم نەدیوە (شیعر)ی نەنووسیبێت و بۆخۆشم لەو ڕێسایە ڕیزپەڕ نەبووم. پێم وایە ئەوانەی شیعر دەنووسن دەبنە چەند دەستەیەک، دەستەیەکیان دەبنە شاعیری ڕاستی و پیرۆزیان بێت، دەستەیەک دەزانن نابنە شاعیر و واز دێنن - کە بۆ خۆم لەوانم -، دەستەی سێیەم، کە بە داخەوە کەمیش نین ئەوانەن، کە نابنە شاعیر و ناشزانن، کە شاعیر نین. شاعیرە ڕاستییەکان خۆیان و شیعرەکانیان دەمێنن، دەستەی دوەم بە وشیارییەوە دەست هەڵدەگرن و دەستەی سێیەمیش هەندێکیان خۆیان پێشتر دەمرن و هەندیکیان شیعرەکانیان. لەسەر (شێعر) نووسینی خۆم شتێکی خۆش دەگێڕمەوە.

چەند جار شیعرم بۆ گۆڤار و ڕۆژنامەکان ناردوە و چاپیش کراون، بەڵام هەموویان بە ناوی خوازراوەوە بوون و خۆم بە خاوەنیان نەکردوە. چەند جارێک (قەسیدە) یان (غەزەل)ێکم بە ناوی خوازراو، دەنووسی و دەمدایە دۆست و برادەری نزیکم

بێ ئاگا لەوەی دەستاودەستی دەکەن. جارێکیان میوانی بەڕێزێک بووم، دەفتەرێکی گەورەی نیشان دام، کە نموونەی شیعری شاعیرانی کوردی تێدا کۆ کردبوونەوە. دەفتەری دایە دەستم و هەندێک پەڕپەڕم پێکرد دوو (شێعر)ی خۆمم بە دوو ناوی جیاواز تێدا بینی، بەڵام (نە من دەنگ و نە تۆ دەنگ) خۆم ئاشکرا نەکرد و ئێستاش نەمزانی ئەو دەفتەرە چاپ کرا یان نا؟

ژیان ئەوەندە شیرینە حەیفە لە ترسی مردن لە خۆتی تاڵ بکەی

ئەنوەر حسێن: تۆ هەر بە ڕاست بیر لە مردن دەکەیتەوە؟ چۆن سەیری ژیان و دواتر مردن دەکەیت؟

عەبدوللا حەسەن زادە: زۆر جار بیر لە مردن دەکەمەوە. ڕوانینم بۆ ژیان و مردن ئەوەیە، کە ژیان ئەوەندە شیرینە حەیفە لە ترسی مردن لە خۆتی تاڵ بکەی. زۆرجارم گوتوە و باوەڕی بە کردەوەشم پێی هەیە، کە مردن موسیبەت نییە. چونکە هەموو ژیانێک مردنێکی لە دوایە، بوونەوەری زیندوو نییە، ڕۆژێک نەمرێت و تەنیا درەنگ و زووی هەیە. لە لای من موسیبەت ئەو شتە ناخۆشەیە، کە دەکرێت نەیەتە ڕێت. بۆ وێنە سووتان، کوێربوون، ئیفلیجی و زۆری تر. لە ژیانمدا زۆر کەسی نزیکی وەک دایک و باب، خوشک و برا و منداڵم لێ مردوون بۆ یەکیان فرمێسکم نە هاتوە. بەڵام منداڵم سووتاوە یان دەست و لاقی شکاوە بە کوڵ بۆی گریاوم. بە حەق پێم وایە ئەگەر مرۆڤ بە باوەڕەوە سێ ڕاستی قەبووڵ بکات:

یەکەم، ڕۆژێک هەر دەمرێت،
دووەم، پێش کاتی خۆی نامرێت و
سێیەمیش، ئەگەر مرد دنیا خراپ نابێت و (دوای ئەویش بەهار دێت)، ئیدی ترس لە مردن مانای نامێنێت.

پێم خۆشە ئەگەر لە فەڕانسا مردم و گونجا، بمبەنە گۆڕستانی پێر لاشێزی پاریس
تەرمەکەم بە ئاڵای کوردستان داپۆشن، نەک لۆگۆ و ئاڵای حیزب، هەموو حیزبەکان بە قوربانی نیشتمان بن

ئەنوەر حسێن: ئەگەر مردی لە کوێ بنێژرێی؟ چی و کام شیعری خۆت لە سەر گۆڕەکەت بنووسرێت؟ بە ئاڵای کوردستان یان حیزبی دیموکرات داپۆشرێیت؟

عەبدوللا حەسەن زادە: لە لای زۆرانم گوتوە لە هەر کوێ مردم لەوێم بنێژن، بەڵام پێم خۆشە ئەگەر لە فەڕانسا مردم و گونجا، بمبەنە گۆڕستانی پێر لاشێزی پاریس، کە دوو ڕێبەری حیزبی دیموکرات و زۆر ئازیزی ترمی لێ نێژراون. هیچ شێعر

دیدار: ئەنوەر حسێن (بازگر)

و هیچ نووسینێکم بۆ سەر گڵکۆکەم نییە. گرینگ نییە بۆ خۆم دەمەوێت چیم لە سەر بنووسرێت و بگوترێت. گرینگ ئەوەیە هاوڕێکانم دوای مردنم چیم پێ ڕەوا دەبینن. بە جێیە ئارەزوو بکەم تەرمەکەم بە ئاڵای کوردستان داپۆشن، نەک لۆگۆ و ئاڵای حیزب، کوردستان ئامانجە و حیزب ئامرازە، هەموو حیزبەکان بە قوربانی نیشتمان بن.

سەرچاوە: دیواری فەیسبووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٩ی سێپتەمبەری ٢٠٢٤

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

ڕەزبەری ٢٧٢٤ی کوردی = سێپتەمبەری ٢٠٢٤ی زایینی

سپاس و پێزانین

بۆ هاوڕێ ئەنور حسێن(بازگر) ئامادەکردنی ئەم دیدارە بەنرخە.

دەستخۆش و هەروا قەڵەم ڕەنگین بن بۆ گەل و نیشتمان.

ڕەحمان نەقشی